

บทบรรณาธิการ

ศักยภาพของระบบบริการปฐมภูมิ และทีมงานเวชศาสตร์ครอบครัวในประเทศไทย ท่ามกลางสถานการณ์การระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา

แพทย์หญิงสุพัตรา
ศรีวนิชชากร

นายกสมาคมแพทย์เวช
ปฏิบัติทั่วไป/เวชศาสตร์
ครอบครัวแห่งประเทศไทย

ในช่วงระยะของการแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 ได้เห็นปรากฏการณ์ที่สะท้อนถึงการจัดการของรัฐบาลและระบบบริการสุขภาพของประเทศต่าง ๆ ทั่วโลก รวมทั้งประเทศไทยที่ตอบสนองต่อเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น อีกทั้งปฏิกิริยาของประชาชนและสังคมต่อภาวะการติดเชื้อและการควบคุมการระบาดนี้ ที่มีทั้งความแตกต่างและคล้ายคลึงในแต่ละภูมิภาคของโลก อันเชื่อมโยงกับรากฐานทางการเมือง สังคม และเศรษฐกิจของสังคมนั้น ๆ ในประเทศที่มีระบบบริการทางการแพทย์และสาธารณสุขที่เข้มแข็ง และประชากรในสังคมมีวินัย มีพื้นฐานความเข้าใจในการจัดการตนเองได้ดี ก็จะเป็นประเทศที่ประชาชนสูญเสียชีวิตจากการติดเชื้อ และได้รับผลกระทบด้านลบไม่มาก ตัวอย่างเช่น ประเทศนิวซีแลนด์ ไต้หวัน ประเทศที่แม้มีระบบบริการทางการแพทย์ที่ก้าวหน้า แต่หากการจัดการระบบบริการสุขภาพไม่ได้ทำให้เกิดความเท่าเทียม ทั้งถึง ไม่มีระบบที่ประกันสุขภาพของประชาชนอย่างทั่วหน้า ประชาชนก็จะยังได้รับผลความสูญเสียจำนวนไม่น้อย โดยเฉพาะกลุ่มประชากรที่ด้อยโอกาส และกลุ่มเปราะบาง

ประเทศไทยถือว่าอยู่ในกลุ่มประเทศที่อยู่ระหว่างกลางค่อนข้างไปทางระบบที่ดี ที่มีโครงสร้างระบบบริการสุขภาพพื้นฐานกระจายได้ทั่วถึง ครอบคลุมทั่วทั้งประเทศ ภายใต้ระบบประกันสุขภาพทั้งสามระบบ ความก้าวหน้าทางด้านการแพทย์เพื่อการรักษา และการจัดการควบคุมโรค ก็มีการพัฒนาเพิ่มขึ้นได้ทันต่อเหตุการณ์การระบาด จนทำให้ภาวะการณ์การระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 น้อยอยู่ในภาวะที่ควบคุมได้ ผู้ติดเชื้อจำนวนไม่มาก และมีผู้เสียชีวิตจากการติดเชื้อโรคนี้น้อย ทำให้ประเทศไทยถูกจัดอยู่ในลำดับต้น ๆ ของประเทศในโลกที่จัดการกับโรคระบาดนี้ได้ดี เหตุการณ์ความสำเร็จครั้งนี้เป็นสิ่งที่คนไทย และชาวสาธารณสุขไทยควรภาคภูมิใจ และทบทวนเรียนรู้ต่อความสำเร็จที่เกิดขึ้น เพื่อการพัฒนาต่อยอดที่ต่อเนื่องต่อไป

โรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 นี้ เป็นโรคติดเชื้อไวรัสที่เกิดขึ้นใหม่ บนฐานการติดต่อระหว่างคนกับคนที่มีความสัมพันธ์ใกล้ชิด ผ่านระบบความสัมพันธ์และการสัมผัสระหว่างกันของคนในสังคมที่เชื่อมโยงกันทั่วโลก อันเป็นผลให้โรคนี้ได้ระบาดไปทั่วโลกอย่างรวดเร็ว แสดงถึงภาวะโลกาภิวัตน์ที่เชื่อมโยงทุกส่วนทุกมุมของโลก ทั้งที่เชื่อมโยงด้วยทางกายภาพ และการสื่อสารข้อมูลข่าวสารระหว่างกันและกัน เป็นเหตุการณ์ที่แสดงถึงภาวะเชื่อมโยงมิติทางด้านการแพทย์ การเมือง เศรษฐกิจ และสังคมที่ชัดเจน ทั้งในมุมที่เป็นปัจจัยที่ก่อเกิดโรคระบาด และในด้านผลกระทบจากโรค ฉะนั้น การจัดการเรื่องนี้ให้สำเร็จราบรื่น จึงจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องดำเนินการแบบบูรณาการให้ดีทั้งในด้านการดูแลรักษาทางการแพทย์ การจัดการด้านอารมณ์ ความตระหนักตกใจของประชาชน และการดูแลเพื่อการอยู่ร่วมกันในสังคมได้อย่างมีความสุข แต่ยังสามารถป้องกันการติดเชื้อ และการกระจายโรคได้ด้วย

ประเทศไทยมีการลงทุนพัฒนาโครงสร้างระบบบริการสุขภาพภาครัฐมาอย่างต่อเนื่องกว่า 40 ปี จนทำให้ประเทศไทยมีเครือข่ายหน่วยบริการสุขภาพที่เชื่อมโยงกันระหว่างระบบบริการปฐมภูมิที่เป็นด่านแรก กับโรงพยาบาลที่เป็นบริการระดับทุติยภูมิและตติยภูมิทั่วทั้งประเทศ รวมทั้งเชื่อมโยงกับภาค

ประชาชน กับเครือข่ายอาสาสมัครสาธารณสุข ครอบคลุมประชากรเกือบทุกคนในทุกชุมชน ทุกหมู่บ้าน อีกทั้งมีระบบการจัดการด้านการเงินการคลังที่มีประสิทธิภาพ ภายใต้ระบบประกันสุขภาพแห่งชาติที่สนับสนุนงบประมาณให้หน่วยบริการสุขภาพอย่างทั่วถึง ในลักษณะการเหมาจ่ายตามรายหัวประชากร และสามารถจัดการนำเงินงบประมาณมาสนับสนุนการจัดบริการสุขภาพในยามฉุกเฉินได้อย่างรวดเร็ว จึงทำให้เครือข่ายการเฝ้าระวัง คัดกรองโรค การตรวจวินิจฉัย การแยกตัวผู้ติดเชื้อ และการรักษาพยาบาล สามารถทำได้อย่างทั่วถึงในทุกพื้นที่ของประเทศไทย ลดผลกระทบและลดการแพร่ระบาดได้ในช่วงเวลาที่เหมาะสม แม้จะมีความแตกต่างกันบ้างในระดับของคุณภาพการดูแล และการจัดการของแต่ละพื้นที่บ้างก็ตาม

“...ระบบบริการปฐมภูมิในประเทศไทยมีจุดเด่นที่สำคัญ คือ เครือข่ายหน่วยบริการปฐมภูมิในสังกัดกระทรวงสาธารณสุขที่เป็นระบบพื้นฐานส่วนใหญ่ในประเทศไทย โดยเฉพาะในพื้นที่ชนบท ได้มีบทบาทให้บริการที่ผสมผสานทั้งในด้านการส่งเสริมสุขภาพ การควบคุมป้องกันโรค และการดูแลรักษาสุขภาพอย่างต่อเนื่อง ไม่ได้ดำเนินการแบบแยกส่วน จึงทำให้เครือข่ายบริการปฐมภูมิสามารถปรับตัวทำหน้าที่ในภาวะวิกฤตอย่างเช่นการระบาดครั้งนี้..”

ระบบบริการปฐมภูมิในประเทศไทยมีจุดเด่นที่สำคัญ คือ เครือข่ายหน่วยบริการปฐมภูมิในสังกัดกระทรวงสาธารณสุขที่เป็นระบบพื้นฐานส่วนใหญ่ในประเทศไทย โดยเฉพาะในพื้นที่ชนบท ได้มีบทบาทให้บริการที่ผสมผสานทั้งในด้านการ

ส่งเสริมสุขภาพ การควบคุมป้องกันโรค และการดูแลสุขภาพมาอย่างต่อเนื่อง ไม่ได้ดำเนินการแบบแยกส่วน จึงทำให้เครือข่ายบริการปฐมภูมิสามารถปรับตัวทำหน้าที่ในภาวะวิกฤติอย่างเช่นการระบาดครั้งนี้ ทำหน้าที่จัดบริการเพื่อการควบคุม ป้องกันโรค เป็นรั้วป้องกันการระบาดของโรคได้อย่างรวดเร็ว มีระยะช่องว่างของการเตรียมการไม่นาน อีกทั้งพื้นฐานความสัมพันธ์ที่ดีของบุคลากรในหน่วยบริการปฐมภูมิกับอาสาสมัคร และประชาชนในพื้นที่ จึงช่วยให้ประชาชนมีความเข้าใจ มีความมั่นใจต่อการบริการของรัฐ ลดความตระหนกตื่นกลัว ความหวาดระแวงต่อการแพร่ระบาดของเชื้อโรคนี้ได้ อย่างราบรื่น อีกทั้งไม่ได้ทอดทิ้งกลุ่มผู้ยากไร้และกลุ่มเปราะบางในพื้นที่ อย่างที่พบได้ในหลายประเทศ

ท่ามกลางการจัดการของเครือข่ายบริการปฐมภูมิ แพทย์เวชศาสตร์ครอบครัว ได้มีส่วนร่วมเข้าเป็นส่วนหนึ่งของทีมงาน และบางพื้นที่ได้เข้าไปเป็นผู้นำในการจัดการภาวะวิกฤติที่เกิดขึ้น ได้ใช้ศาสตร์วิชาทักษะในการสื่อสาร การเข้าใจภาวะความทุกข์ ความเชื่อมโยงมิติทางการแพทย์กับมิติทางด้านจิตใจ ความสัมพันธ์ของคนในสังคม ลงไปช่วยจัดการให้ประชาชนมีการจัดการตนเองได้อย่างเหมาะสม ลดความตระหนก ความ

“.... ภาวะวิกฤติของการระบาดของเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 ครั้งนี้ เป็นเหตุการณ์หนึ่งที่กระตุ้นให้ศักยภาพของเครือข่ายบริการปฐมภูมิ และทีมงานเวชศาสตร์ครอบครัวได้มีโอกาสแสดงออกอย่างเต็มที่..”

หวาดระแวง ลดการตีตราต่อภาวะการระบาดที่แพร่เข้าไปในแต่ละชุมชน และได้ใช้ทุนความสัมพันธ์ ความศรัทธาที่มีกับประชากรในพื้นที่รับผิดชอบในการจัดเครือข่ายบริการสุขภาพอย่างต่อเนื่อง ทั้งกับกลุ่มผู้ป่วยเรื้อรังในชุมชนที่ไม่ได้ติดเชื้อไวรัสโคโรนา กลุ่มผู้ป่วยติดเชื้อ ร่วมกับเครือข่ายอาสาสมัครสาธารณสุข เครือข่ายเจ้าหน้าที่สาธารณสุขระดับตำบล อีกทั้งมีการประยุกต์ใช้เทคโนโลยีการ

สื่อสารสมัยใหม่ ไม่ว่าจะเป็นไลน์กลุ่ม เพชบุ๊ก การสื่อสาร การประชุมผ่านซูม เพื่อปรึกษากันระหว่างทีมแพทย์กับอาสาสมัครสาธารณสุข เพื่อให้บริการแก่ผู้ป่วยที่บ้าน มีการริเริ่มพัฒนากิจกรรมนวัตกรรมการบริการต่างๆ เช่น บริการส่งยาถึงบ้าน แทนการไปใช้บริการที่โรงพยาบาลเพื่อเลี่ยงการสัมผัส ลดการแออัดในหน่วยบริการ ลดความเสี่ยงต่อการติดเชื้อ ลดข้อจำกัดที่ไม่สามารถให้บริการโดยตรงต่อหน้าได้ ทำให้บริการสุขภาพยังดำเนินไปได้อย่างต่อเนื่อง ไม่ได้หยุดชะงัก อีกทั้งยังช่วยทำให้ลดความแออัดของบริการสุขภาพที่โรงพยาบาลต่าง ๆ อีกด้วย

ทั้งหมดนี้ แสดงถึงความสำเร็จ ความเข้มแข็งของกระบวนการขับเคลื่อนงานของเครือข่ายบริการปฐมภูมิในประเทศไทย ที่เป็นฐานรากที่กระจายอย่างทั่วถึง เป็นหัวหอกในระดับพื้นที่ทำหน้าที่ดำเนินการให้บริการสุขภาพที่บูรณาการด้านการแพทย์ การควบคุมป้องกันโรค เชื่อมโยงกับเครือข่ายการจัดการทางสังคมในชุมชน ภายใต้การเชื่อมโยงกับนโยบาย และการขับเคลื่อนระบบบริการสุขภาพในภาพรวมของประเทศ

ภาวะวิกฤติของการระบาดของเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 ครั้งนี้ เป็นเหตุการณ์หนึ่งที่กระตุ้นให้ศักยภาพของเครือข่ายบริการปฐมภูมิ และทีมงานเวชศาสตร์ครอบครัวได้มีโอกาสแสดงออกอย่างเต็มที่ ทำให้สังคมภาคส่วนต่าง ๆ ได้รับรู้เข้าใจถึงจุดเด่น และศักยภาพของเครือข่ายบริการสุขภาพปฐมภูมิที่สามารถเข้าถึงประชาชนทุกกลุ่ม สามารถให้บริการที่มีคุณภาพ มีความละเอียดอ่อนต่อความแตกต่างทางสังคมของประชาชนที่รับบริการ ประยุกต์ได้เหมาะสมกับบริบท และน่าจะเป็นโอกาสที่ทำให้เครือข่ายบริการปฐมภูมิได้เห็นถึงจุดที่ยังเป็นช่องว่างของการดำเนินงานที่ควรพัฒนาเพิ่มเติม และได้เข้าใจถึงศักยภาพ ความสามารถของตนเองในการเดินหน้าต่อไปอย่างไม่หยุดยั้ง